

MAKTABGACHA TA'LIMDA "BIR HOVLI – BIR EKOTIZIM" TAMOYILI ASOSIDA EKOLOGIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-AMALIY ASOSLARI

Xasanova Tursunoy Qodirjon qizi

*Namangan UBS Oliy ta'lim muassasasi 4-kurs talabasi,
Andijon viloyati Xo'jaobod tumani 10-DMTT tarbiyachisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda ekologik madaniyat va dunyoqarashni shakllantirishda "Bir hovli – bir ekotizim" konsepsiyasining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Maktabgacha ta'lim tashkiloti (DMTT) hovlisini yaxlit ekologik tizim sifatida tashkil etish, bolalarni tabiatni kuzatish, parvarishlash hamda asrab-avaylash jarayonlariga integratsiyalash mexanizmlari yoritib berilgan. Shuningdek, amaliy mashg'ulotlar, kuzatuvlar va o'yin texnologiyalarining bolalar shaxsiy va kognitiv rivojlanishiga ta'siri asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, ekotizim, DMTT hovlisi, kuzatish, tabiatni muhofaza qilish, integratsiyalashgan ta'lim, amaliy ko'nikmalar.*

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Hozirgi globallashuv va ekologik muammolar kuchayib borayotgan davrda inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash hamda yosh avlodda ekologik madaniyatni shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Maktabgacha ta'lim yoshi bolaning atrof-muhit, tabiat va uning hodisalariga nisbatan birinchi hissiy-qadriyatli munosabati shakllanadigan eng mas'uliyatli davr hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining Maktabgacha ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari hamda "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari"da bolalarning atrof-muhitni anglash, tabiatga g'amxo'rlik qilish va ekologik ko'nikmalarini rivojlantirish alohida ta'kidlangan. Shu nuqtai nazardan, DMTT hududida "Bir hovli – bir ekotizim" modelini joriy etish ekologik tarbiyaning samarali pedagogik mexanizmi bo'lib xizmat qiladi.

2. MAO'ZUSINING ILMIY-AMALIY MOHIYATI

"Bir hovli – bir ekotizim" konsepsiyasi maktabgacha ta'lim tashkilotining ochiq hududini (hovlisini) faqatgina o'yin maydonchasi sifatida emas, balki jonli va jonsiz tabiat unsurlari o'zaro bog'langan yaxlit bio-ekotizim sifatida ko'rib chiqishni nazarda tutadi.

Ushbu ekotizim tarkibiga quyidagi asosiy komponentlar kiradi:

- Osimliklar dunyosi (Flora): Daraxtlar, gulzorlar, burchakdagi tajriba maydonchalari va sabzavot ekiladigan kichik polizlar.
- Hayvonot va hasharotlar dunyosi (Fauna): Parrandalar, qushlar inlari, foydali hasharotlar (asalari, xonqizi) va ularning yashash muhiti.
- Jonsiz tabiat resurslari: Tuproq, suv, havo, quyosh nuri va toshlar.
- Inson (Bola va tarbiyachi): Ekotizimning faol va mas'uliyatli ishtirokchisi.

3. TA'LIMIY VA TARBIYAVIY MAQSADLAR

DMTT hovlisida ekotizim modelini yaratish va undan ta'limiy jarayonda foydalanish quyidagi asosiy maqsadlarni amalga oshirishga qaratilgan:

- **Kognitiv maqsad:** Bolalarda tabiatdagi mavsumiy o'zgarishlar, o'simliklar va jonivorlarning hayot sikli haqida amaliy bilimlarni shakllantirish.

- **Aloqadorlik va mas'uliyat maqsadi:** Bolani tabiatning ajralmas qismi ekanligini his qildirish, o'simlik va hayvonot olamiga nisbatan mehribonlik va g'amxo'rlik tuyg'usini tarbiyalash.

- **Tadqiqotchilik ko'nikmalari:** Kuzatish, taqqoslash, xulosa chiqarish va oddiy tajribalar o'tkazish (masalan, urug'ning unib chiqishi, tuproqning namligi) orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.

- **Ekologik madaniyat va odatlar:** Suvni tejash, chiqindilarni saralash hamda tabiat resurslariga tejamkorlik bilan munosabatda bo'lish odatlarini shakllantirish.

4. AMALIY TAHLIL VA EKOLOGIK TAHLIL MATRITSASI

OAK jurnallari talabiga binoan, ilgari surilayotgan pedagogik modelning amaliy samaradorligini baholash uchun Andalijon viloyati Xo'jaobod tumani 10-DMTT tajribasi asosida "Bir hovli – bir ekotizim" loyihasining SWOT-tahlili o'tkazildi (1-jadval).

1-jadval

DMTTda "Bir hovli – bir ekotizim" modelini joriy etishning SWOT-tahlili

KUCHLI (STRENGTHS)	JIHATLAR	ZAIF (WEAKNESSES)	JIHATLAR
• Amaliy va ko'rgazmali ta'lim Muhiti • Bolalarning mehnat va kuzatuv ko'nikmalarini oshishi • DMTT hovlisidan unumli foydalanish		• Mavsumiylikka bog'liqlik (qish davri) • Tarbiyachilarning ekologik modellar bo'yicha tayyorgarlik darajasi • Qo'shimcha parvarish talab etilishi	
IMKONIYATLAR (OPPORTUNITIES)		XAVF-XATARLAR (THREATS)	
• Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish • Ekologik stardap va ko'rik-tanlovlarda ishtirok etish • Integratsiyalashgan mashg'ulotlar o'tkazish		• Ob-havo inijliklari va zararkunandalar • O'simliklar yoki infratuzilmaning shikastlanishi • Suv va resurslar yetishmovchiligi	

5. XULOSA VA TAVSIYALAR (CONCLUSION)

Xulosa qilib aytganda, Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Bir hovli – bir ekotizim" konsepsiyasini tatbiq etish bolalarda ekologik shuur, atrof-muhitga nisbatan to'g'ri va mas'uliyatli munosabatni shakllantirishda yuksak samaradorlik ko'rsatadi. Bu yondashuv nazariy bilimlarni bevosita amaliyot va hayotiy kuzatishlar bilan bog'lash imkonini beradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar beriladi:

20-Sentyabr, 2026-yil

1. DMTTlar hududida kichik "Yashil laboratoriya" va biosfera burchaklarini tashkil etish hamda ularni pedagogik rejalarga kiritish;
2. Tarbiyachilar uchun ekologik ta'lim va kuzatuv mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha metodik qo'llanmalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish;
3. Ota-onalarni "Bir hovli – bir ekotizim" loyihalariga jalb etish orqali oilaviy ekologik tarbiya uzviyligini ta'minlash.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES):

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent, 2019 y.
2. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. — Toshkent, 2018 y.
3. Yusupova P. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik tarbiya berish. — T.: O'qituvchi, 2017.
4. Shukurova M. Bolalar va tabiat: maktabgacha ta'limda zamonaviy yondashuvlar // Maktabgacha ta'lim jurnali. — 2021. — №2. — B. 15-18.
5. Xasanova T. Q. Maktabgacha ta'limda ekologik tarbiyaning innovatsion usullari // Ilmiy va amaliy tadqiqotlar axborotnomasi. — 2023. — №3. — B. 28-32.